
JARDINS I JARDINERS DELS PAÏSOS CATALANS. TRESORS PER DESCOBRIR

Montse Rivero Matas

Membre del grup Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici
als Països Catalans

RESUM

Des de mitjan segle XIX, la jardineria ha estat present en la vida quotidiana de la societat catalana en forma de jardins públics i privats; de manifestacions artístiques i esdeveniments entorn de l'horticultura i les flors; a través d'associacions, entitats i també d'escoles destinades a la formació artística i tècnica. Malauradament, tot aquest patrimoni és força desconegut i, en aquest sentit, el propòsit del grup Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans, de la secció de Jardineria i Paisatge de la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), és treure'l a la llum, preservar-lo i divulgar-lo.

PARAULES CLAU: jardins, jardiniers, art, ciència, ofici, horticultura, jardineria, flors, plantes.

JARDINES Y JARDINEROS DE LOS PAÍSES CATALANES. TESOROS POR DESCUBRIR

RESUMEN

Desde mediados del siglo XIX, la jardinería ha estado presente en la vida cotidiana de la sociedad catalana en forma de jardines públicos y privados; de manifestaciones artísticas y acontecimientos entorno a la horticultura y las flores; a través de las asociaciones, entidades y también de escuelas destinadas a la formación artística y técnica. Desgraciadamente, todo este patri-

Correspondència: Montse Rivero Matas. Pl. de Josep Freixa i Argemí, 10, 4t 2a. 08224 Terrassa. A/e: mriveromatas@gmail.com.

M. Rivero

monio es bastante desconocido y, en este sentido, el propósito del grupo Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans, de la secció de jardineria y paisaje de la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), es sacarlo a la luz, preservarlo y divulgarlo.

PALABRAS CLAVE: jardines, jardineros, arte, ciencia, oficio, horticultura, jardinería, flores, plantas.

GARDENS AND GARDENERS OF CATALAN COUNTRIES. TREASURES TO BE DISCOVERED

ABSTRACT

Since the mid 19th century, gardening has formed part of daily life in the Catalan society, in the form of public and private gardens; art and horticulture and flower events; through associations, organizations and art, technical training schools. Given that this heritage is unfortunately largely unknown, the group Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans (Gardens and Gardeners: Art, Science and the Trade in the Catalan Countries), which belongs to the Gardening and Landscaping Department of the ICEA (Catalan Institution for Agricultural Studies), has set out to bring it to light, preserve it and spread word of it.

KEYWORDS: gardens, gardeners, art, science, trade, horticulture, gardening, flowers, plants.

1. INTRODUCCIÓ

Un ametller florit al peu de la tomba de Joan Maragall; la veu, rogallosa per l'edat, de Nicolau M. Rubió i Tudurí explicant el dia que va conèixer Jean-Claude-Nicolas Forestier; un jardí desconegut capturat en una vella fotografia de color sèpia... Aquests són només uns exemples de tot un món que es troba en arxius, biblioteques, col·leccions privades o indrets decadents i que, des del grup Jardins i Jardiniers, volem treure a la llum per donar a conèixer el patrimoni jardiner dels Països Catalans.

Estem convençuts que recuperar allò que s'ha oblidat i preservar el que s'està a punt de perdre és la millor manera de reivindicar una professió i unes obres d'art que sovint, per la seva senzillesa sense pretensions, per la discreció dels seus autors o bé pel fet de trobar-se encara en la nostra memòria més recent, no han estat valorades en la seva justa mesura.

El grup Jardins, Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans va néixer

FIGURA 1. *Exposició de floricultura organitzada pel Foment de la Producció Nacional i la Societat La Florestal amb motiu de les festes de la Mercè de 1877*

FONT: Col·lecció Jordi Cartaïà.

una tarda de setembre en una estança del palau del marquès d'Alfarràs, als jardins del Laberint d'Horta, tal vegada el millor dels llocs on podia néixer un projecte de recuperació de la memòria dels jardins. Aquell dia, un grup de persones amants dels jardins i de la història vam posar els fonaments d'aquest grup de treball que avui està plenament consolidat i actiu. El projecte, però, no partia de zero.

2. ELS ORÍGENS

Amb motiu de la celebració del 75è aniversari de la fundació de l'Escola de Jardineria Rubió i Tudurí i del 15è aniversari del Centre de Formació del Laberint, l'any 2009, es va organitzar l'exposició «Jardins i jardiniers: art, ciència i ofici a Barcelona», que feia un repàs de la història de la ciutat en quatre àmbits: els jardins de Barcelona; els jardiniers que al llarg dels anys van consolidar ofici i tradició; la divulgació i l'educació entorn de la jardineria i els

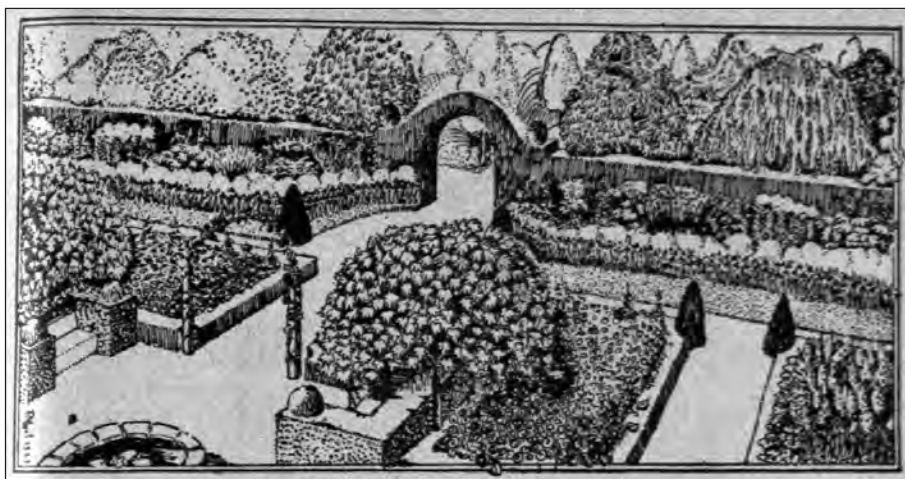
M. Rivero

jardins, i, finalment, els dos centres de referència de la ciutat: l'Escola de Jardineria i el Centre de Formació del Laberint.

Aquesta exposició va posar de manifest la fragilitat i el desequilibri de coneixement que hi ha entorn del patrimoni jardiner de Barcelona i, per extensió, dels Països Catalans, així com la necessitat d'omplir buits de coneixement i de concentrar i organitzar la gran quantitat d'informació existent que es troba de manera dispersa i que no està recollida en una única plataforma.

Aquesta és, doncs, la tasca que ens proposem fer des de Jardins i Jardiners: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans, un projecte patrocinat per la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), adscrita a l'Institut d'Estudis Catalans, que va recollir i assumir la proposta com a seva i que ha esdevingut essencial per al seu impuls.

FIGURA 2. *Artur Rigol. Projecte d'un jardí (1923) i targeta publicitària (1933)*

FONT: Col·lecció Jordi Cartaïà.

3. AIXECAR CONEIXEMENT

En els dos anys que fa que es va posar en marxa aquest grup de treball, molta ha estat la feina que s'ha desenvolupat, i molta la que resta per fer. L'entusiasme es manté viu perquè, tal vegada, tots els integrants compartim el sentiment d'estar construint història i coneixement compartit, d'estar creant unes bases sòlides de cara al futur.

El projecte de Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans consisteix, en essència, a reunir informació contrastada i validada sobre l'ofici de la jardineria, l'horticultura ornamental i el disseny i la construcció de jardins. També sobre els jardiniers i els dissenyadors i creadors de jardins, sobre els horticultors, els planteristes, els productors de noves varietats, els

FIGURA 3. *Detall dels jardins de Can Glòria, el 1933. La finca, d'estil neo-clàssic, estava ubicada a Horta i va desaparèixer el 1992 amb la construcció de la Ronda de Dalt*

FONT: Col·lecció Jordi Cartaïà. Revista *Jardineria i Horticultura* [Barcelona], núm. 1 (març 1933), p. 12.

especialistes en plantes i en història dels jardins, i sobre altres professionals de la jardineria i l'horticultura.

Noms com Aldrufeu, Batlle, Bordas o Dot són coneguts quasi exclusivament en l'àmbit local i sectorial, i, tanmateix, el seu paper en l'horticultura ornamental o en l'obtenció de varietals va ser molt important per a la construcció de la cultura jardineria de tot l'Estat espanyol. Ramon Oliva, Artur Rigol o Joan Mirambell van crear jardins de gran bellesa, i això no obstant, avui són pràcticament desconeguts. Sortosament, algunes de les seves obres encara són vives, òrfenes de pares reconeguts.

Són objecte del nostre estudi també els jardins privats i públics que encara perduren, i també els que s'han perdut, és a dir, tots aquells llocs que van existir algun cop en els Països Catalans i que són anteriors als anys vuitanta del segle xx. Ens interessa especialment el passat, perquè considerem que la història més recent i el present avui ja s'expliquen.

La nostra recerca s'estén també cap a la història de la jardineria i l'horticultura ornamental i cap a les escoles de formació en jardineria i paisatgisme, perquè en això també vàrem ser pioners. Són molts els jardiniers que porten l'empremta d'haver estat formats professionalment a Catalunya. Un bon nombre eren d'aquí, però altres, d'arreu, i tots ells s'han dispersat després, portant l'ofici a la resta de la Península i a les illes.

Tal vegada va ser la proximitat amb França i Europa, o potser l'esperit llatí, el cert és que la tècnica i la reflexió artística van unir-se a casa nostra per crear uns jardins de gran vàlua estètica. Un nom destaca per sobre de tots: Nicolau Maria Rubió i Tudurí, arquitecte i intel·lectual vinculat al Noucentisme, que va treballar a totes les escales: ara parant atenció a petites flors i el seu perfum, ara dissenyant jardins privats per a la burgesia del país; també resolent conflictes urbans —amb tècnica, però també amb poesia— o, finalment, projectant territori com el *Regional Planning* (Pla de Distribució en Zones del Territori Català). Potser per la immensitat de la seva obra —i, paradoxalment, per la seva ombra—, altres jardiniers i les seves creacions van quedar amagats o emmascarats, i és la nostra voluntat rescatar-los de l'oblit i donar-los a conèixer.

4. LES ARRELS DEL CONEIXEMENT

Els jardins són obres vives, canviants, que tenen en la vegetació el seu element principal. Això els fa fràgils i sovint efimers, si la seva vàlua no és prou reconeguda. És per aquest motiu que des de Jardins i Jardiniers considerem prioritari crear una plataforma oberta i pública que divulgui el patrimoni conegut, estimuli la recerca i valori aquells espais que, per quotidians, deixen de ser apreciats.

La construcció d'aquest coneixement passa per analitzar tot tipus de font d'informació. Un jardí o un jardiner poden estar amagats en el dibuix d'un

FIGURA 4. Vista de Barcelona des del jardí dels Caputxins, situat a l'anomenat «desert de Sarrià». Aquest jardí va ser un dels més importants de Barcelona ja des del segle XVI, i va desaparèixer amb la desamortització de 1835. Gravats d'Alexandre de Laborde «Voyage pittoresque et historique de l'Espagne» (1806)

FONT: Col·lecció Jordi Cartañà.

mocador, en un plafó ceràmic, en gravats, en pintures, en poemes, en vitralls o, fins i tot, en pel·lícules de Hollywood. Un jardí interessant pot aflorar en una entranyable fotografia familiar.

En totes aquestes fonts, però sobretot en els records dels més grans, perquè per als jardiniers les eines no són la ploma i el paper, sinó l'aixada i les tisores, i la seva obra es modela dia a dia. Per això, els testimonis orals són essencials per fixar aquest passat recent abans que es perdi.

5. COMPARTIR CONEIXEMENT

Les noves tecnologies i les xarxes socials han fet molt fàcil arribar a gran part de la societat catalana. Tant se val que es tracti d'investigadors o d'aficionats, tothom té accés a la web de Jardins i Jardiniers i té la possibilitat de participar passivament o activament en el projecte. Endreçada pels tipus de fons documentals, es posa a l'abast de tothom la informació de què es disposa i que es va construint a poc a poc. L'objectiu és, a més a més, encoratjar la recerca i la investigació i compartir-les públicament. Tot això s'anirà concretant en futures fases.

«El que és passat, és pròleg», va escriure William Shakespeare a *La tempesta*. El nucli impulsor de Jardins i Jardiniers: Art, Ciència i Ofici als Països Catalans treballa per mirar que els jardins del passat prologuin els jardins del demà.